

2. Батьки старшокласників звернулися до керівника ЗНЗ з проханням дозволити на уроках праці дівчатам займатися з хлопцями на верстатах. Яке рішення, на Ваш погляд, має прийняти керівник?

3. Керівник відмовляє педагогу-жінці в оплаті курсів підвищення кваліфікації, але збирається оплатити їх іншому педагогу-чоловіку, обгрунтовуючи це тим, що жінка може пройти курси і пізніше, а її колезі це необхідно зараз, оскільки саме він є реальним кандидатом на підвищення. Проаналізуйте, будь ласка, відповідь керівника.

4. Звільнилася вакансія заступника директора ЗНЗ. На цю посаду є три реальні претенденти, які виявилися однаково компетентними: чоловік, молода жінка, жінка зі стажем роботи. Кому з них, на Ваш погляд, віддати перевагу? Чому? Обгрунтуйте відповідь.

5. Чоловік просить надати йому відпустку по догляду за хворою дитиною. На роботі йому відповідають: «У вас для цього є жінка, ось нехай вона і доглядає за дитиною, а ви потрібні на роботі». Яка Ваша думка з цього приводу?

Опрацювання результатів

Вміння і навички керівників оцінювались за 3-бальною шкалою, при цьому градація балів наступна: 1 бал – відсутні або неправильні вміння та навички; 2 бали – частково правильні або неповні вміння та навички; 3 бали – повні й правильні вміння та навички.

Додаток 3

Анкета на визначення ставлення керівників освітніх організацій до гендерної проблематики (авторська розробка)

Призначення: визначення ставлення керівників ЗНЗ до гендерної проблематики.

Інструкція. Допишіть, будь ласка, незавершені речення.

1. Гендерна рівність у наш час ...
2. Гендерна проблематика в наш час ...
3. Гендерна компетентність керівника освітньої організації сьогодні ...
4. Жінка-керівник у наш час ...
5. Для жінок гендерна проблематика ...
6. Гендерна компетентність керівника-жінки освітньої організації ...
7. Чоловік-керівник у наш час ...
8. Для чоловіків гендерна проблематика ...
9. Гендерна компетентність керівника-чоловіка освітньої організації ...
10. В освітньому закладі гендерна рівність ...
11. В освітньому закладі гендерна проблематика ...
12. Гендерна компетентність для мене ...

Опрацювання результатів

Ставлення керівників освітніх організацій до основних гендерних питань обробляється за трьома рівнями методом контент-аналізу: 1) ставлення до гендерної рівності (1, 4, 7, 10); 2) ставлення до гендерної проблематики (2, 5, 8, 11); 3) ставлення до гендерної компетентності (3, 6, 9, 12).

УДК 37.013:159.9

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНІК НАВЧАННЯ В ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ КЕРІВНИКІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ДО ВЗАЄМОДІЇ ЗІ ШКІЛЬНОЮ ПСИХОЛОГІЧНОЮ СЛУЖБЮ

І.М. Овдієнко

доцент кафедри психології і педагогіки

Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова

У статті висвітлюється маловивчена проблема психологічної підготовки керівників загальноосвітніх навчальних закладів до взаємодії зі шкільною психологічною службою. Проаналізовано різні концепції і підходи до управлінської взаємодії зі шкільною психологічною службою. Наголошено, що при підготовці керівників загальноосвітніх навчальних закладів необхідно запроваджувати інтерактивні техніки навчання, які допоможуть швидше зрозуміти сутність ефективної взаємодії зі шкільними психологами.

Ключові слова: взаємодія, керівник загальноосвітнього навчального закладу, особливості взаємодії зі шкільною психологічною службою, інтерактивні техніки навчання.

В статье освещается малоизученная проблема психологической подготовки руководителей общеобразовательных учебных заведений к взаимодействию со школьной психологической службой. Анализируются различные концепции и подходы к управленческой взаимодействию со школьной психологической службой. Сделан акцент на том, что при подготовке руководителей общеобразовательных учебных заведений необходимо вводить интерактивные техники обучения, которые помогут быстрее понять сущность эффективного взаимодействия со школьными психологами.

Ключевые слова: взаимодействие, руководитель общеобразовательного учебного заведения, особенности взаимодействия со школьной психологической службой, интерактивные техники обучения.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

У сучасній психологічній науці та практиці проблема підготовки керівників загальноосвітніх навчальних закладів до взаємодії зі шкільною психологічною службою посідає одне із провідних місць.

Оскільки загальноосвітні навчальні заклади відносять до специфічних соціальних організацій, що ставлять перед собою за мету формування освіченої творчої особистості, становлення її фізичного і морального здоров'я, забезпечення пріоритетності розвитку людини, відтворення й трансляцію культури і духовності в усій різноманітності вітчизняних та світових зразків [4].

Саме управлінська діяльність керівника загальноосвітнього навчального закладу забезпечує функціонування останнього, вона є досить складною за своїм змістом, передбачає виконання значної кількості керівних функцій, як управлінського, так і психологічного рівнів, і має комунікативну природу.

У процесі управлінської діяльності взаємодія керівника та підлеглого має низку специфічних особливостей: асиметричність, тобто наявність в одного суб'єктів взаємодії владних повноважень; спрямованість, об'єднанням цілей керівника та підлеглого; цілісність, тобто відображення єдності та несуперечливості позицій, взаємного соціального сприйняття та емоційного ставлення один до одного; згуртованість, тобто чіткий розподіл функцій залежно від функціонально-посадових обов'язків суб'єктів взаємодії; активність, забезпечення кожним учасником взаємодії певного внеску у спільний результат.

Зазначимо, що ця проблема не привертала належної уваги вітчизняних дослідників. Тому **метою** нашого **дослідження** є висвітлення особливостей інтерактивних технік навчання у процесі психологічної підготовки керівників загальноосвітніх навчальних закладів до взаємодії зі шкільною психологічною службою.

РЕЗУЛЬТАТИ ТЕОРЕТИЧНОГО АНАЛІЗУ ПРОБЛЕМИ

Виявлені особливості психологічної готовності керівників загальноосвітніх навчальних закладів до взаємодії зі шкільною психологічною службою вказують на необхідність спеціальної психолого-педагогічної підготовки управлінців. В основу навчальної програми формувального експерименту були покладені концептуальні ідеї генетико-моделюючого підходу С. Максименка [5]. Спираючись на цей підхід, ми намагалися розвинути всі компоненти психологічної готовності управлінців через систему навчальних завдань, які були направлені не на формування-привласнення здібностей, але на створення в експерименті особливих умов розгортання й «уповільнення» становлення цілісних одиниць аналізу [5]. Оскільки технологія такого методу передбачає проведення дослідження в максимально природних умовах існування особистості і створення актуального простору реалізації самою особистістю численних можливостей моделювання власного розвитку й існування, ми намагалися розвинути всі компоненти готовності керівників ЗНЗ шляхом включення їх до активної пізнавальної діяльності шляхом виконання навчальних завдань, що давало можливість створити «природні» умови розвитку особистості управлінця.

Для реалізації навчального семінару-тренінгу «Психологічна підготовка керівників загальноосвітніх навчальних закладів до взаємодії зі шкільною психологічною службою» використовувалися психологічні вправи, творчі завдання ділових та рольових ігор, ситуативні завдання, які є авторськими розробками, проте при розробці програми були використані деякі модифікації відомих технік групової роботи відомих психологів [1; 3; 8; 9; 10 та ін.]. Використовуючи під час проведення навчального семінару-тренінгу інтерактивні методи навчання, вдається створити такі умови, за яких кожен відчуває свою успішність та інтелектуальну спроможність. Розглянемо деякі з них.

Для презентації загального дизайну матеріалу, основних етапів тренінгу та окремих смислових запитань із залученням інформаційних джерел і результатів власних досліджень авторки використовувалася *мультимедійна презентація тренера*.

Для проведення колективно-групового навчання було використано:

- *метод незавершених речень* (із подальшим груповим обговоренням);
- *метод «мозкового штурму»* (парний і груповий варіанти);
- *«криголами»*;
- *заповнення робочих аркушів* (виявлення очікувань, розкриття змісту основних понять теми тощо);
- *виконання творчих завдань* (і їх представлення у вигляді схем, малюнків тощо);
- *міжгрупове обговорення* (представлення робочими групами результатів виконання певних завдань; постановка уточнюючих і проблемних запитань; відповіді на поставлені запитання тощо);
- *моделювання ситуації взаємодії* керівника зі шкільними психологами в розв'язанні проблемних ситуацій управління закладом освіти.

Програма реалізувалася завдяки запровадженню ще двох форм роботи: *консультативної та самостійної* (виконання творчих та практичних занять у домашніх умовах, що стимулює уміння та навички керівників працювати самостійно з необхідною літературою, аналізувати та осмислювати свій власний психолого-управлінський досвід, а також оптимізує мотивацію на удосконалення своєї взаємодії зі шкільною психологічною службою).

Нижче наводиться фрагмент використання інтерактивних технік у навчальному семінарі-тренінгу «Психологічна підготовка керівників загальноосвітніх навчальних закладів до взаємодії зі шкільною психологічною службою» (табл. 1).

Зміст та структура фрагменту заняття навчального семінару-тренінгу

Назва модуля, теми	Складові
<p><i>Модуль I.</i> Психологічний зміст і основні характеристики взаємодії керівників загальноосвітніх навчальних закладів зі шкільною психологічною службою.</p> <p><i>Тема заняття.</i> Сутність та специфіка управлінської взаємодії керівника загальноосвітнього навчального закладу та шкільної психологічної служби</p>	<p>Блок 1 (<i>змістовно-смісловий</i>).</p> <p>«Аналіз сутності та специфіки управлінської взаємодії керівника ЗНЗ зі шкільною психологічною службою».</p> <p>Блок 2 (<i>діагностичний компонент</i>).</p> <p>«Діагностика психологічних чинників, які впливають на управлінську взаємодію управлінця зі шкільним психологом».</p> <p>Блок 3 (<i>корекційно-розвивальний</i>).</p> <p>«Розвиток у керівників ЗНЗ умінь визначати психологічні чинники, що впливають на управлінську взаємодію зі шкільною психологічною службою»</p>

Модуль I. Психологічний зміст і основні характеристики взаємодії керівників загальноосвітніх навчальних закладів зі шкільною психологічною службою

Тема заняття: сутність та специфіка управлінської взаємодії керівника загальноосвітнього навчального закладу та шкільної психологічної служби.

Мета заняття: формування у керівників загальноосвітніх навчальних закладів уявлень про сутність та специфіку управлінської взаємодії зі шкільною психологічною службою.

Згідно з метою були поставлені такі *завдання*:

1) засвоєння управлінцями знань про зміст, структуру та психологічні особливості управлінської взаємодії керівників зі шкільним психологом;

2) уміння виявляти психологічні чинники, що впливають на взаємодію зі шкільною психологічною службою.

Структура тренінгового заняття. Тренінгове заняття включає такі основні компоненти:

- вступ;
- змістовно-смісловий компонент тренінгу: аналіз сутності та специфіки управлінської взаємодії керівника ЗНЗ зі шкільною психологічною службою;
- діагностичний компонент тренінгу: діагностика психологічних чинників, які впливають на управлінську взаємодію управлінця зі шкільним психологом;
- корекційно-розвивальний компонент тренінгу: розвиток у керівників ЗНЗ умінь визначати психологічні чинники, що впливають на управлінську взаємодію зі шкільною психологічною службою;
- підведення підсумків.

Зміст тренінгового заняття. Заняття відбувалося шляхом поєднання основних компонентів психолого-педагогічної програми та інтерактивних технік, які використовуються для представлення кожного із визначених компонентів. Далі наведено детальний зміст заняття.

Вступ до тренінгу

З метою зняття напруження в учасників заняття можна провести «криголам» «Знайомство»; вправу «Гра в імена» [2];

- для вивчення очікувань можна запропонувати заповнити індивідуальні робочі аркуші з наступним груповим обговоренням: «Мої очікування щодо тренінгу». Учасникам пропонується по колу, починаючи за принципом добровільності, відповісти на запитання: «Я очікую від сьогоднішнього заняття...» [2];

- інформація про тренінг буде більш повною при проведенні тренером *мультимедійної презентації*: «Що ми будемо сьогодні робити?» (визначення мети та завдань заняття та його загального формату).

«Мозковий штурм» як інтерактивна техніка полягає в тому, що керівники загальноосвітніх навчальних закладів генерують свої ідеї стосовно тих чи інших проблем, які можуть виникнути під час взаємодії зі шкільною психологічною службою [7].

Змістовно-смісловий компонент тренінгу. «Аналіз сутності та специфіки управлінської взаємодії керівника ЗНЗ зі шкільною психологічною службою»:

- пропонується техніка «криголам»: «Протягом останнього часу зі мною відбулися зміни...»;
- метод незавершених речень (з подальшим груповим обговоренням): «Взаємодія – це...», «Управлінська взаємодія – це...», «Взаємодія зі шкільною психологічною службою передбачає...» та ін. [7];

- групова дискусія: «Які специфічні складові управлінської взаємодії керівника загальноосвітнього навчального закладу зі шкільною психологічною службою?» [7];

- «мозковий штурм»: «Чи відрізняється взаємодія керівника з психологом від його взаємодії з учнями, батьками?» [7];

- проведення групової роботи: «Боротьба мотивів» (формування у керівників освітніх установ здібностей аналізувати та узгоджувати власні суперечливі мотиви) [6];

- мультимедійна презентація (міні-лекція): «Психологічні особливості управлінської взаємодії керівника загальноосвітнього навчального закладу зі шкільною психологічною службою» [7].

Діагностичний компонент тренінгу. «Діагностика психологічних чинників, які впливають на управлінську взаємодію управління зі шкільним психологом»:

- психологічний практикум: «Визначення адаптаційної мобільності» – за допомогою тесту «Чи вмієте ви адаптуватись?» [12];

- психологічний практикум «Визначення стилю взаємодії» – за допомогою «Методики на виявлення стилю взаємодії» [11].

Корекційно-розвивальний компонент тренінгу. «Розвиток у керівників ЗНЗ умінь визначати психологічні чинники, що впливають на управлінську взаємодію зі шкільною психологічною службою»:

- міжгрупова дискусія: «Ефективність взаємодії керівника зі шкільною психологічною службою як чинник забезпечення виконання місії загальноосвітнього навчального закладу» [7];

- робота в малих групах (з подальшим груповим обговоренням): «Зміна ролей», вправа «Вишикуємося», вправа «Валіза» [7];

- індивідуальне творче завдання (з подальшим груповим обговоренням): «З яких психологічних проблем я б звернувся по допомогу до шкільного психолога?» [7].

Підведення підсумків тренінгового заняття:

- рефлексивний аналіз (робота у групі): «Які труднощі виникли при виконанні поставлених завдань?», «Що допомагало роботі в групі? Що заважало?», «Чому Ви так вважаєте?», «Які виникли зауваження та пропозиції щодо методів форм подальшої психологічної підготовки?» [2].

Використання інтерактивних технік, звичайно, може бути модифіковано як за формою, так і за змістом, залежно від потреб учасників тренінгу.

ВИСНОВКИ

Отже, у статті розкрито психологічні особливості використання інтерактивних технік навчання під час проведення навчального семінару-тренінгу «Психологічна підготовка керівників загальноосвітніх навчальних закладів до взаємодії зі шкільною психологічною службою» та показано доцільність їх використання. Завдяки такій формі керівники загальноосвітніх навчальних закладів отримують знання про сутність понять «управлінська взаємодія» та «взаємодія зі шкільною психологічною службою»; ознайомлюються з основними психологічними чинниками, які впливають на ефективну взаємодію керівників загальноосвітніх навчальних закладів до взаємодії зі шкільною психологічною службою, формують уміння й навички розв'язання конкретних управлінських ситуацій взаємодії зі шкільним психологом.

У результаті запровадження інтерактивних технік під час проведення навчального семінару-тренінгу можна підвищити рівень психологічної підготовки керівників загальноосвітніх навчальних закладів до взаємодії зі шкільною психологічною службою.

ЛІТЕРАТУРА

1. Богомолова Н.Н. Ситуаційно-ролева гра как активный метод социально-психологической подготовки: теоретические и методологические проблемы социальной психологии / Н.Н. Богомолова. – М. : Изд-во МГУ, 1977. – С. 183–204.
2. Дзюба Т.М. Формування психологічної готовності заступника директора школи до взаємодії з учителями в умовах конфлікту : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук. : 19.00.07 «педагогічна та вікова психологія» / Т.М. Дзюба. – К., 2007. – 20 с.
3. Карамушка Л.М. Використання інтерактивних технік у процесі підготовки менеджерів та персоналу освітніх організацій до управління: метод. рекомендації / Л.М. Карамушка, М.П. Малигіна. – К.-Рівне, 2003. – 20 с.
4. Коломінський Н.Л. Стиль управління в освіті: проблеми формування та вдосконалення / Н.Л. Коломінський // Освіта і управління. – 1997. – №1–2. – С. 106–113.
5. Максименко С.Д. Експериментальна психологія (дидактичний тезаурус) : навч. посіб. / С.Д. Максименко, Е.Л. Носенко. – К. : МАУП, 2002. – 128 с.
6. Москальов М.В. Психологічні умови підготовки майбутніх менеджерів до управління змінами в організації : дис. ... канд. психол. наук : спец. 19.00.07 / М.В. Москальов. – К., 2009. – 280 с.
7. Овдієнко І.М. Зміст і структура семінару-тренінгу «Психологічна підготовка керівників загальноосвітніх навчальних закладів до взаємодії зі шкільною психологічною службою» / І.М. Овдієнко // Актуальні проблеми психології : зб. наук. пр. Ін-ту психології ім. Г. С. Костюка АПН України / за ред. С.Д. Максименка. – Т. 1. – Ч. 24. – К. : А.С.К., 2009. – С. 82–87.
8. Сидоренко Е.В. Тренінг коммуникативной компетентности / Е.В. Сидоренко. – СПб. : Речь, 2002. – 207 с.
9. Стюарт Дж. Тренінг организационных изменений / Дж. Стюарт ; пер. с англ. А. Смирнова. – СПб. : Питер, 2001. – 254 с. – (Серия «Эффективный тренинг»).
10. Технології роботи організаційних психологів : [навч. посібник для студ. вищих навч. закл. та слухачів ін-тів післядипломної освіти] / за наук. ред. Л.М. Карамушки. – К. : ІНКІС, 2005. – 366 с.
11. Технология оценки менеджерского персонала / под ред. В.В. Петрусинского. – М. : Прогресс, 1994. – 300 с.
12. Управління закладами середньої освіти: психологічні аспекти : навч. посіб. / за ред. Л. М. Карамушки. – К. : Інститут психології ім. Г. С. Костюка АПН України, 2001. – 222 с.